

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ДИТИНИ В ПОЗАШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Актуальність проблеми полягає в тому, що сучасне суспільство – це суспільство глобальних змін, розвиток якого залежить від творчих зусиль кожної окремої особистості, від тих можливостей і здібностей, які їй притаманні. Глобалізація суспільних процесів потребує стимулювання активності особистості дитини, вказує на необхідність підготовки її до майбутнього, ставить нові цілі й завдання перед системою освіти. Інтелектуальний потенціал особистості дитини, стратегія інтенсивного набуття нею знань є найважливішою метою освітньої політики всього світового суспільства. На цьому тлі спостерігається підвищений інтерес до формування креативного мислення дитини.

Метою статті є висвітлення шляхів формування креативного мислення особистості дитини в позашкільному закладі.

З аналізу наукових праць таких учених, як Ш.О. Амонашвілі, В.І. Андреев, І.Д. Бех, Д.Б. Богоявленська, П.М. Воловик, О.І. Кульчицька, І.А. Зязюн, В.М. Оржеховська, С.О. Сисоева, Т.І. Сущенко, впливає, що під “креативністю” слід розуміти творчий дух, творчий потенціал індивіда, його творчі здібності, що виявляються не тільки в оригінальних продуктах діяльності, але й у мисленні, почуттях та спілкуванні з іншими людьми.

Загалом креативне мислення відзначається пластичністю (пропонуються численні розв’язки там, де більшість людей обмежується одним), рухливістю (відбувається легкий перехід від однієї точки зору до іншої, від одного аспекту проблеми до іншого), оригінальністю [5, с. 53].

Якщо взяти до уваги, що процес і результат розвитку креативного мислення дитини в освітніх сферах спираються на психолого-педагогічний потенціал вільного часу, у якому реалізуються освітні функції у формі особливих інтелектуальних і предметно-вибіркових педагогічних послуг, то тут велика роль належить закладам позашкільної освіти.

Так, на думку О.К. Буданова, більшість таких закладів характеризуються:

1. Подальшим розвитком демократичних і гуманістичних традицій у їх виховній діяльності.
2. Посиленням особистісно орієнтованої спрямованості освітнього процесу.
3. Збереженням унікальності особистості кожної дитини в мінливому оточенні.
4. Наданням додаткової освіти для розвитку творчих здібностей особистості дитини та формування її планетарного мислення.
5. Зростанням взаємодії педагогів, дітей і батьків.
6. Увагою до захисту прав дитини; роботою з обдарованими (креативність – складова обдарованості) й соціально знедоленими дітьми.

Відомий психолог О.Г. Асмолов називає додаткову освіту, яку отримує дитина в позашкільних закладах, відтворювальною та визначає такі її функції:

- “культуровідтворювальна”;
- “особистісно відроджувальна”;
- профорієнтаційна;

- психотерапевтична;
- інформаційна (формує ЗУНи).

На його думку, а з цим неможливо не погодитися, додаткова освіта – це суттєваторювальний стрижень усієї освіти [3, с. 50].

Є.Б. Євладова і Л.О. Ніколаєва визначають додаткову освіту як процес, вільно обраний дитиною для поглиблення знань, спрямованих на задоволення її інтересів; ознайомлення з засобами різноманітної діяльності; вибору ціннісних орієнтацій з урахуванням її переваг, нахилів, такий, що сприяє її самореалізації та соціально-культурній адаптації [4].

Вищезазначене дає нам змогу зробити висновок, що саме в позашкільних закладах існують можливості створення сприятливих умов для розвитку креативного мислення дитини.

Саме позашкільна освіта відкриває для дитини вільний вибір освітньої сфери, виду, типу та форми діяльності, що забезпечує умови для самовизначення й самореалізації особистості. Дослідженнями показано, що система позашкільної освіти спрямована на: особистісне зростання дитини; її вдосконалення та розвиток у вибраному виді діяльності, тобто предметно-діяльнісній сфері; індивідуалізованість і варіативність програм (розробка індивідуального маршруту розвитку креативного мислення); добровільність і вибірковість в отриманні додаткової освіти; підвищення її функціональної грамотності.

Компоненти процесу формування креативного мислення у дитини, як показує практика, можуть складатися з таких етапів:

Перший етап – мотиваційно-цільовий (створення основи для формування креативних умінь). Мотивація є основним моментом при формуванні мислення. Вона посилює успіх і відчуття гордості за успішно виконану справу.

Другий етап – змістовно-операційний (власне розвиток дивергентного мислення, коли пошук іде одночасно за різними напрямками, не підпорядковуючись єдиній логіці, через застосування методів активної творчої діяльності: методів дискусії, гри, розгляду ситуацій, експериментально-дослідної роботи тощо).

Третій етап – результативно-оцінний (вдосконалення креативного мислення в процесі творчої діяльності, включення дітей у розробку завдань, які сприяють формуванню креативних здібностей).

Відповідно, кожний етап потребує організації педагогічно продуманих дій з урахуванням вікових можливостей дітей.

Так, на першому етапі пропонується створення умов для проникнення дитини за межі відомого та формулювання проблеми у формі питань. Для цього використовується спеціальна система завдань, до яких входять нестандартні завдання, завдання-парадокси, завдання із застосуванням метафор, прислів'їв, приказок, народних прикмет.

Другий етап – це самостійний пошук вирішення проблеми, створення проекту. Треба зазначити, що основою успішної реалізації будь-якого проекту є комплексне і глибоке вивчення основних ідей, проблем і тем, пов'язаних із цим проектом, для чого розробляються творчі завдання, які можуть систематично використовуватися для формування креативних навичок. Формування цих навичок відбувається під час тренінгів.

Поняття “тренінг” визначено як процес удосконалення організму, пристосування його до підвищених вимог у певному виді діяльності шляхом систематичних (що дуже важливо) вправ з навантаженням та складністю, що зростають. Наведемо приклади деяких з них.

Біографія сірникової коробки

Знайдіть нове, не відоме вам у відомій сірниковій коробці. Пофантазуйте, як її виготовляли? Що уявляється? Це нічого, що вам не відомо, як виготовляються коробки з сірниками. Пофантазуйте! Подумайте, скільки людей брало участь у “біографії сірникової коробки” – від лісоруба до продавця магазину. Потім сховайте її та напишіть про неї все, що знаєте.

Візьміть іншу коробку з таким самим малюнком. Знайдіть різницю між ними. Намагайтеся відповісти на запитання: “Для чого їх треба було порівнювати, з якою метою?”

Ланцюжок асоціацій

Дітям дають слово: “Криголам”... Ставлять запитання: “Що ви бачите на своїх внутрішніх екранах?” Три хвилини мовчання – вільно відпустіть думку, “відв’яжіть” її від слова “криголам”, коли забажаєте. Подивимось, куди вона вас приведе.

Через три хвилини починається опитування. З’ясовується, що дитина, думаючи про криголам, може перейти потім до думки про пароплав, який привів її у порт, потім згадуються кадри кінохроніки про стапеля, зразу ж – кадри з фільму “Титаник”, думка про фільм змінюється спогадами про подорож, потім виникає набережна, де зеленіють дерева... Ліс... гриби...

Відновити у пам’яті весь ланцюжок асоціацій, який привів від “криголама” до “грибів”, іноді буває не так уже й просто. Це є основна частина вправи, яка тренує логіку та послідовність внутрішнього бачення.

Подорожі

Кожному з вихованців, що сидять поруч, педагог пропонує маршрут подорожі: Антарктида, джунглі, Ангара, берег Чорного моря, Гімалаї... Учні готують свої кінострічки, фантазують про далекі місця, де вони ніколи не бували. Потім починаються розповіді: послідовний опис кадрів. Кілька фраз кадрів – і слово надається іншому, потім – третьому. Знову повертаються до першого оповідача для продовження його розповіді. Потім – до четвертого, для початку розповіді, третього – для продовження, а потім – у будь-якому порядку.

Коли доповіді скінчилися, надається декілька хвилин на відновлення в пам’яті послідовності кадрів у кожній розповіді. Будь-який учасник вправи має повторити будь-яку з описаних подорожей.

Вправа тренує увагу і неперервність внутрішніх бачень, переключення за допомогою розвинутої розподіленої уваги. Тренується не механічне запам’ятовування слів, а образне пригадування картин, які послідовно виникали, й розподіл їх за заданими “поличками”.

Мозаїка

На столі у педагога – нарізані різноманітні геометричні фігурки якоїсь репродукції. Кожен учень, отримавши фігурку, намагається вгадати, що може бути зображено поруч. Потім учні збираються групою, розглядають фігурки, які є у товаришів, і намагаються відновити повне зображення. Учні повинні відповісти на запитання: “Що відбувалося на внутрішніх екранах їх бачення?” [2, с. 32–34].

На третьому етапі пропонується рефлексія (здатність людини не тільки мислити та відчувати, але й осмислювати свої думки та почуття) через застосування методу “незакінчених речень” для особистісного й суспільного оцінювання результатів самостійного пошуку та переходу до формулювання наступних проблем.

Філософ О.С. Арсен'єв відзначає, що спалах рефлексії є початком розвитку людини як розумної істоти. “У цьому спалаху самосвідомості закладено весь подальший розвиток Людини як розумної істоти, вона є початком HOMO SAPIENS, який не фіксується в морфологічних змінах (мізки, пряма хода, розвиток руки тощо), а виникло усвідомлення свого буття у Світі, що набуло спочатку форму Я – ТИ. Це було самознаходження і самосприйняття Людини у Світі” [1].

Слід пам'ятати, що дитина – факел, який треба запалити; але факел може згаснути та обов'язково згасне, якщо сам вихованець не буде знати, у яких умовах вогонь палає яскраво й постійно.

Висновки. Виходячи з вищезазначеного, доходимо висновку: для того, щоб факел дитячої творчості не згасав, педагогу позашкільного закладу треба завжди перебувати в постійному творчому пошуку й бути всебічно розвинутим, бо життя в педагогічній діяльності – це невтомна праця душі. Це вічний іспит на мудрість, терпіння й професійну майстерність.

Література

1. Арсен'єв А.С. Глобальній кризи и личность / А.С. Арсен'єв // Мир психологии и психология в мире. – М., 1994.
2. Гиппиус С.В. Тренинг развития креативности. Гимнастика чувств / С.В. Гиппиус. – СПб. : Речь, 2001. – С. 32–34.
3. Голованов В.П. Методика и технология работы педагога дополнительного образования : учеб. пособ. для студ. учреждений сред проф. образования / В.П. Голованов. – М. : ВЛАДОС, 2004. – С. 50.
4. Евладова Е.Б. Дополнительное образование детей : учеб. пособ. для студ. учреждений сред проф. образования / Е.Б. Евладова, Л.Г. Логинова, Н.Н. Михайлова. – М., 2002.
5. Педагогічний довідник учителя : в 4 книгах / упоряд. : В. Андрієвська ; за заг. ред. С. Максименка. – К. : Главник, 2005. – Кн. 2. – С. 53.

ГРАБОВСЬКА М.В.

ОСОБЛИВОСТІ НАЛАГОДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДИСФУНКЦІЙНІЙ СІМ'Ї

Сучасна сім'я переживає серйозні труднощі, що значною мірою зумовлені кризовими явищами, притаманними як українському суспільству в цілому, так і окремим його сферам зокрема. Ці труднощі негативно позначаються на внутрішньосімейній атмосфері, спричинюють стійкі сімейні проблеми. Особливо це стосується сімей, у яких чітко спостерігається невиконання сімейних функцій – від усієї їх сукупності до однієї, окремо взятої, – дисфункційних сімей. Виконання чи, навпаки, невиконання функцій сім'єю має величезне значення для її життєдіяльності, розвитку та соціалізації всіх її членів. Навіть недовиконання однієї чи кількох функцій може призвести до розладу у відносинах між членами сім'ї чи її розпаду в цілому.

Проблеми життєдіяльності та функціонування різних типів сімей привертали увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників. Так, Н. Аристова, К. Васильєва, В. Постовий вивчали функції та види життєдіяльності сім'ї. А. Харчев до-